

Ein sleggja í høvdið

– Ístaðin fyrri at verja okkum fyrri ávirkan úttan úr heimi, eiga vit at siggja samskiptið við umheimin sum ein møguleika. Tí skulu vit fremja neyðugar broytingar at gera samskiptið við umheimin til ein fyrirmin fyrri okkum, ístaðin fyrri eina höttan.

Nakað soleiðis málbar Jóannes Eidesgaard, landsstýrismaður í fjøggjarmálum, segir í fyrilestri, hann helt á umboðsráðsfundi í Føroya Sparikassa fyrri stuttum.

I fyrilestrinum nam hann við kreppuna í Føroyum, um gongdina undan kreppuni, um støðuna í dag, og hann legði fram nakrar hugsanir um framtíðina.

Jóannes Eidesgaard visti m.a. á, hvussu opið føroyska samfelagið er, og hvussu stóran samhandil vit hava við útlondini.

T.d. nevndi hann, at í 1994 var helvtin av BTÚ útflutningur av vörum og tenastum. Í Danmark hevur talið ligið um 36% og í USA um 10%.

– Verður ríkisstuðul, rentur av pengum, føroyingar eiga úttanlands, og løn, føroyingar fáa úttanlands, lögð afturat, eru 84% av BTÚ inntøkum av samskipti við umheimin. Í Danmark er tilsvarandi talið 54%.

– Við hesum er greitt, hvussu óhugsandi tað er at ryðandi broytingar í altjóða búskapinum ikki ávirka føroyska búskapin eisini. Ja, ofta fara broytingar úttanlands sum eldar íggjøgnum okkara samfelag, segði Jóannes Eidesgaard.

Sum ein sleggja

Hann visti á, at størsta broytingin í heimsbúskapinum seinastu tjúgu árin er, at fjggjarkræftið er vorðið frælsari. Hetta fyrri at royna at bróta óndu ringrásina við høgari inflasjón og lítum búskaparvækstri. Oljukreppan í 1973 var eitt ógvusligt dømi um hesa støðu, og hon gjørdi, at reiðiligur stigur kom í búskapin.

– Prísbroytingarnar á olju tá gjørdur, at oljulondini fingur stórt yvirskot á gjaldsávnan og himi londini stórt undirskot. Undirskotslondini máttu sostatt undir búskaparlig tilmál at minka hallið. Í flestu forom vorðu iløgurnar skerðar. Tí minkaði altjóða samhandilin og búskaparligi vøxturin.

– Sjáldan hava forðingarnar fyrri fjggjarkræftið sum landamørk verið sjónligari.

– Oljulondini høvdu yvirskot av peningi og hjá hinum londunum vóru pengar trotvøra.

– Altjóða pengar gjørdust biligari enn innlendispeningar. Sæð í hesum ljósi, var ikki ringt at skilja, at liberaliseringar vorðu gjørdar.

– Liberaliseringarnar hava samantvinnað heimsbúskapin og elvt til harða kapping í fjggjarkræfti. Tí ávirka broytingar í einum landi eisini støðuna í øðrum londum.

– Nógvar fjggjarkræftir komu illa fyrri í kjalarvørinum á liberaliseringini. Lántakarar fingur aðrar trupulleikar at dragast við, enn teir vóru vanir við. Serstakliga fór virði á fastari ogn at fylgja øðrum mynstri, enn fyrr. Nógvar fjggjarkræftir komu um allan heim kollsigldu av tí sama. Jóannes minti t.d. á sparikassagøluna í USA, bankagølurnar í Noregi, Svøríki og Finnlandi, Japan, Fraklandi og í Bretlandi. Danmark var ikki rakt heilt so hart, tí har hevur kappingin verið frælsari leingi.

– Nógva staðni visti kreppan seg í seinnu helvt av áttatiárunum. Okkum rakti hon sum ein sleggja, lagnudagin í oktober 1992, hóast tilmál vorðu framd frammanundan.

– Niðurstøðan av hesum má vera, at føroyingar mugu vera fyrri fyrri at liva í eini ævigar broytingartíð, t.v.s. vit mugu laga okkum til, at umstøðurnar úttanlands alsamt broytast.

– Ístaðin fyrri at verja okkum ímóti ávirkan úttan úr heimi, eiga vit heldur at fremja neyðugar broytingar, so vit fáa brúkt møguleikarnar í samskiptinum við umheimin, segði fjggjarmálaráðharrin m.a.

Á hesum báðum síðunum hava vit drigið saman um tað, hann hevði at siga sparikassafólkunum.

PIZZA-VINIR

Hevur tú hug at fáa eina ella fleiri PIZZA inn á gólvio, so ring tlf. 18866, og tú hevur PIZZA'ina innan ein tíma.

Vit í PIZZARIA royna altíð at hava kostaðin so lágan sum møgulig, soleiðis at kundin bert rindar 30 kr. fyrri heimkoyringina. Hetta tilboð er tó bert galdandi fyrri viðskiftafólk í Tórshavn.

Vit vóna, at hetta tilboð kemur væl við.

PIZZARIA - Tlf. 18866

Føroyar undan kreppuni:

Lyklavinnur ov lítlan eginpening

Lagt til rættis: Aki Bertholdsen

– Samfelagið er ótrúliga viðkvæmt, tá ið umstøðurnar ganga okkum ímóti. Virkini hava einki havt at standa ímóti við, og landskassin og kommunukassar vóru nógv viknaðir.

Jóannes Eidesgaard gjørdi í fyrilestrinum støðuna leysliga upp og nevndi nakrar orsøkir til, at samfelagið var so illa búgvið til at taka ímóti tí avbjóðing, eitt búskaparligt bakkast er, og hví kreppan tiskil rakti okkum so hart.

1. Vinnuvirk: á sjógv og landi høvdu sera lítlan eginpening.

2. Uttanlandsskuldin var sera stór.

3. Veðrættirnir hjá bankunum lógu aftarlaga.

4. Fiskastovnararnir undir Føroyum vóru illa fyrri.

5. Landskassi og kommunur høvdu brúkt ov nógv an pening.

Veik virki

– Eitt evðkenni fyrri føroyska samfelagið hevur leingi verið, at lyklavinnurnar hava verið veikar, tí tær høvdu lítlan og ongan eginpening, segði Jóannes Eidesgaard.

– Fyri at kunna útnýta møguleikar í fiskivinnuni skjótt, fingur teir, sum høvdu hug at gera iløgur, almennan stuðul og almenn veðhald, úttan at stórvegis krøv vorðu sett teimum afturfyrri.

– Hann segði, at fyrri at gera vinnulivið fjølbroyttari vorðu líkandi skinanir settar í verk fyrri aðrar vinnugreinar eisini, t.d. farmasigling osfr.

– Virki, sum ikki kláraðu at loysa kreppur á leiðini sjálf, fingur bara meiri almennan stuðul. Fjggjarmálaráðharrin segði tí, at í høvuðsheitum ber til at siga, at tað gekst okkum væl, tí búskaparligi vøxturin hevur verið stórir seinastu 40 árin.

– Men tá ið landsstýrið og lögtingið ikki megnaðu at lata meira í stuðli, endaði trupulleikin hjá ognarunum, tí tað var skjótt, at virkini høvdu brúkt tað sindrið av eginpeningi upp, tey høvdu.

Fjølbroyttari vinnu

Jóannes Eidesgaard segði, at serstakliga síðani fyrst í áttatiárunum hevur nógv verið roynt at gera føroyskt vinnuliv fjølbroyttari, og landið og kommunurnar bygdu dúgliga út.

– Hetta førði við sær, at úttanlandsskuldin vaks ov nógv, heilt uppá 8,5 milliarð netto, tá ið hon var uppá tað mesta.

– Bankarnir høvdu verið raskir at læna fólk pening, men teir høvdu loyvt øðrum lántakarum veðrættirnir frammanfyrri, t.d. sparikassanum fyrri sethúsálunum og útlandskum lánfeløgum fyrri vinnulánum.

– Men meðan vit til fánýtis leitaðu eftir øðrum

fiskivinnumøguleikum í áttatiárunum, gloymdu vit at laga orkuna í fiskivinnuni til fiskastovnar. Avleiðingarnar vorðu ovfiskaðir fiskastovnar og út av lagi vánaligt lønsemi í vinnuni.

– Samfelag okkara er ótrúliga viðkvæmt, tá ið umstøðurnar ganga okkum ímóti, og fiskastovnar minka niður í einki. Slíkar avbjóðingar klára vit ikki. Virkini høvdu einki at standa ímóti við, og lands- og kommunukassar vóru nógv viknaðir. At kreppan eisini fór at niva peningastovnar, var væntandi.

Men Jóannes Eidesgaard skoytti tó eisini uppi, at tað hevði verið ein sera væl vardur bankaloyndómur, at støðan hjá teimum var so vánalig, sum hon var.

Loysnir fyrri ognarar

Landsstýrismaðurin segði, at nú takast skal upp eftir kreppuna, eru at kalla allar loysnir og avtalur merktar av, at tær eru gjørdar til frama fyrri ognarar og ikki fyrri skuldaran.

– Landsstýrið hevur fingið avtalu í lag við danska landskassan um landskassabúskapin og um bankarnar. Lánseitarar og kommunurnar hava gjørt fimm ára avtalur. Fiskavirking er best kenda dømið um slíkar avtalur, men tær eru eisini gjørdar fyrri onnur virkir.

– Kreppan rakti okkum so hart, tí føroyska vinnulivið var ógvuliga veikt. Eginpeningur var lítill og eingin, og landskassin og kommunukassar vóru illa fyrri, og sostatt var eingin almennur stuðul longur at fáa.

Virktan leiklut

Peningastovnararnir hava eisini avtalað karmar, sum teir kunnu gera avtalu við privatu húseigarar innanfyri.

– Landsstýrið hevur ábyrgdina av samfelagnum og eigur eisini húsalánsgrunnin. Tí hevur landsstýrið havt virkan leiklut í sethúsaloysnini.

– Avtalurnar á hesum øki eru komnar stytst á leið, men tað skal viðgangast, at tað er ringt at gera loysnir yvir ein kamb, tí støðan er so ymisk frá húsarhaldi til húsarhald.

– Men at hækka rentufrádráttin var tó ein loysn, sum kom øllum til góðar.

Hann visti tó á, at húsalánsgrunnurin hevði vánaligar umstøður at meta um gjaldforðið hjá einstøkum lánsveitarum, tí hann hevði ikki lórnarkonti, eins og bankarnir. Hann helt tað tí heldur ikki vera rætt, at veðrætturin hjá húsalánsgrunninum skuldi vera so aftarlaga. Jóannes segði, at tær loysnir, sum eru gjørdar, koma at ávirka samfelagið nógv ár framvív.

